Ilmiy tadqiqotlar va ularning yechimlari jurnali
Aoka guvohnoma № 323759 ISSN: 3060-4818

O‘ZBEKISTON HUDUDI VA CHEGARASINING DAXLSIZLIGI

Ametov Farruxbek Ulug‘bek o‘g‘li
Namangan davlat universiteti
Yuridik fakulteti 1-bosqich talabasi

Ilmiy rahbar: **Pulatov Otabek**
Doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.20351790

Annotatsiya (o‘zbek tilida). Mazkur maqolada O‘zbekiston Respublikasi hududi va davlat chegarasining daxlsizligi masalalari ilmiy-huquqiy jihatdan tahlil qilingan. Davlat suvereniteti, hududiy yaxlitlik, chegaralarning huquqiy maqomi hamda ularni himoya qilishning konstitutsiyaviy asoslari yoritilgan. Shuningdek, xalqaro huquq normalari va milliy qonunchilik asosida davlat chegaralarini muhofaza qilish mexanizmlari ko‘rib chiqilgan. O‘zbekistonning qo‘shni davlatlar bilan olib borayotgan chegaralarni delimitatsiya va demarkatsiya qilish siyosati ham tahlil etilgan.
Kalit so‘zlar: davlat suvereniteti, hududiy yaxlitlik, davlat chegarasi, daxlsizlik, Konstitutsiya, xalqaro huquq, delimitatsiya, demarkatsiya, milliy xavfsizlik.

Аннотация (rus tilida). В данной статье анализируются вопросы неприкосновенности территории и государственных границ Республики Узбекистан с научно-правовой точки зрения. Освещаются государственный суверенитет, территориальная целостность, правовой статус государственных границ и конституционные основы их защиты. Также рассматриваются механизмы охраны государственных границ на основе международного права и национального законодательства. Анализируется политика Узбекистана по делимитации и демаркации границ с соседними государствами.
Ключевые слова: государственный суверенитет, территориальная целостность, государственная граница, неприкосновенность, Конституция, международное право, делимитация, демаркация, национальная безопасность.

Annotation (English). This article analyzes the issues of inviolability of the territory and state borders of the Republic of Uzbekistan from a scientific and legal perspective. The study highlights state sovereignty, territorial integrity, the legal status of state borders, and the constitutional foundations for their protection. Mechanisms for protecting state borders based on international law and national legislation are also examined. In addition, the policy of Uzbekistan regarding the delimitation and demarcation of borders with neighboring countries is analyzed.
Keywords: state sovereignty, territorial integrity, state border, inviolability, Constitution, international law, delimitation, demarcation, national security.

Kirish. Har qanday mustaqil davlatning asosiy belgilaridan biri uning hududi va davlat chegaralarining mavjudligidir. Davlat hududi davlat suverenitetining ajralmas qismi bo‘lib, uning daxlsizligi milliy xavfsizlik va siyosiy barqarorlikning muhim omili hisoblanadi. O‘zbekiston Respublikasi ham mustaqil davlat sifatida o‘z hududining yaxlitligi va davlat chegaralarining daxlsizligini ta’minlashga alohida e’tibor qaratadi. Davlat hududi deganda davlat suvereniteti amal qiladigan quruqlik, suv hududi, havo bo‘shlig‘i va yer osti boyliklari tushuniladi. Hududning daxlsizligi esa davlatning ichki va tashqi siyosatida eng ustuvor masalalardan biri bo‘lib, u Konstitutsiya va boshqa normativ-huquqiy hujjatlar bilan mustahkamlangan. O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasida davlat hududining yaxlitligi va daxlsizligi alohida belgilab qo‘yilgan. Konstitutsiyaning tegishli moddalarida O‘zbekiston hududi bo‘linmas va daxlsiz

ekanligi qayd etilgan[1]. Bu norma davlat mustaqilligi va suverenitetining huquqiy kafolati hisoblanadi. **O‘zbekiston hududining huquqiy maqomi**. O‘zbekiston Respublikasi hududi davlat hokimiyati amal qiladigan makon sifatida xalqaro huquq normalari asosida e’tirof etiladi. Davlat hududi nafaqat geografik tushuncha, balki siyosiy-huquqiy kategoriya hamdir. Shu sababli hududiy yaxlitlik davlatning eng muhim manfaatlaridan biri hisoblanadi. Hududiy yaxlitlik prinsipi xalqaro huquqning asosiy tamoyillaridan biri bo‘lib, Birlashgan Millatlar Tashkiloti Ustavida ham mustahkamlangan[2]. Mazkur prinsipga ko‘ra, biror davlat boshqa davlat hududiga tajovuz qilishi yoki uni noqonuniy ravishda egallashi mumkin emas. O‘zbekiston Respublikasi hududining daxlsizligi mamlakatning mudofaa salohiyati, chegaralarni qo‘riqlash tizimi va huquqni muhofaza qiluvchi organlar faoliyati orqali ta’minlanadi. Ayniqsa, chegara qo‘shinlari davlat xavfsizligini saqlashda muhim o‘rin tutadi. Bugungi kunda globallashuv sharoitida transmilliy jinoyatchilik, noqonuniy migratsiya, terrorizm va ekstremizm kabi tahdidlar davlat chegaralarining mustahkam himoya qilinishini talab etmoqda. Shu bois O‘zbekiston hukumati davlat chegaralarini zamonaviy texnologiyalar asosida nazorat qilish choralarini kuchaytirmoqda.

Davlat chegaralarining daxlsizligi. Davlat chegarasi – davlat hududining chegaralarini belgilovchi chiziq va vertikal sathdir. Chegaraning daxlsizligi davlat suverenitetining asosiy ko‘rsatkichlaridan biridir. O‘zbekiston Respublikasining “Davlat chegarasi to‘g‘risida”gi Qonuni davlat chegaralarini qo‘riqlashning huquqiy asoslarini belgilaydi[3]. Chegaralarning daxlsizligini ta’minlash quyidagi yo‘nalishlarda amalga oshiriladi: davlat chegaralarini qo‘riqlash; noqonuniy chegarabuzarliklarning oldini olish; xalqaro hamkorlikni rivojlantirish; chegaraoldi hududlarida xavfsizlikni ta’minlash; zamonaviy texnik vositalardan foydalanish. O‘zbekiston Markaziy Osiyo mintaqasida joylashgan bo‘lib, Qozog‘iston, Qirg‘iziston, Tojikiston, Turkmaniston va Afg‘oniston bilan chegaradoshdir. Shu sababli mintaqaviy xavfsizlik masalalari davlat chegaralarining mustahkam himoyasini talab qiladi. So‘nggi yillarda O‘zbekiston qo‘shni davlatlar bilan chegara masalalarini tinch va diplomatik yo‘l bilan hal qilish siyosatini olib bormoqda. Ayniqsa, Qirg‘iziston va Tojikiston bilan ayrim bahsli hududlar yuzasidan muzokaralar olib borilib, delimitatsiya va demarkatsiya ishlari amalga oshirilmoqda. Bu esa mintaqada barqarorlik va o‘zaro ishonchni mustahkamlashga xizmat qilmoqda.

Chegaralarni delimitatsiya va demarkatsiya qilishning ahamiyati.

Davlat chegaralarini aniq belgilash xalqaro munosabatlarda muhim ahamiyat kasb etadi. Delimitatsiya davlatlar o‘rtasidagi chegaralarni huquqiy jihatdan belgilash jarayoni bo‘lsa, demarkatsiya ushbu chegaralarni joylarda maxsus belgilar bilan ko‘rsatishni anglatadi. O‘zbekiston mustaqillikka erishganidan so‘ng davlat chegaralarini xalqaro huquq asosida rasmiylashtirish jarayoniga kirishdi. Mazkur jarayon qo‘shni davlatlar bilan o‘zaro hurmat va tenglik asosida olib borildi. Chegaralarni aniq belgilash bir qator ijobiy natijalarni beradi. Jumladan: hududiy nizolarning oldi olinadi; iqtisodiy hamkorlik rivojlanadi; chegaraoldi hududlarida tinchlik ta’minlanadi; noqonuniy migratsiya va kontrabandaga qarshi kurash samaradorligi oshadi. Shuningdek, chegaralarning huquqiy jihatdan aniq belgilanishi xalqaro investitsiyalarni jalb qilish va transport-kommunikatsiya loyihalarini amalga oshirish uchun ham muhim omil hisoblanadi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, O‘zbekiston Respublikasi hududi va davlat chegaralarining daxlsizligi davlat mustaqilligi hamda milliy xavfsizlikning muhim kafolatidir. Davlat hududining yaxlitligi Konstitutsiya va xalqaro huquq normalari bilan himoya qilinadi. O‘zbekiston tomonidan olib borilayotgan tinchlikparvar tashqi siyosat, chegaralarni delimitatsiya va demarkatsiya qilish ishlari mintaqada barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qilmoqda. Bugungi kunda davlat chegaralarini zamonaviy texnologiyalar asosida himoya qilish, xalqaro hamkorlikni rivojlantirish va chegaraoldi

hududlarida xavfsizlikni ta’minlash dolzarb vazifalardan biri bo‘lib qolmoqda. Shu bois davlat hududi va chegaralarining daxlsizligini ta’minlash har bir davlat organi va fuqaroning muhim vazifasi hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: “O‘zbekiston”, 2023.
2. Birlashgan Millatlar Tashkiloti Ustavi. 1945-yil.
3. O‘zbekiston Respublikasining “Davlat chegarasi to‘g‘risida”gi Qonuni.
4. Odilqoriyev X.T. Davlat va huquq nazariyasi. – Toshkent, 2020.
5. Islomov Z.M. Konstitutsiyaviy huquq asoslari. – Toshkent, 2019.
6. Saidov A.X. Xalqaro huquq. – Toshkent, 2021.

Snoskalar

1. [1]O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, 17-modda.
2. [2] BMT Ustavi, 2-moddasi.
3. [3] O‘zbekiston Respublikasining “Davlat chegarasi to‘g‘risida”gi Qonuni.